

نگاهی به فعالیت‌های شورای عالی اطلاع‌رسانی

«درگفت‌وگو با دکتر حمید شهریاری»

(دبیر شورای عالی اطلاع‌رسانی)



• دکتر محمد حسن زاده^۱

عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت مدرس

• داریوش مطلبی^۲، سردبیر

وضع اطلاع‌رسانی، فناوری اطلاعات، زیرساخت‌ها و سیاست‌گذاری خیلی مناسب نیست. از سال‌های بسیار دور تقریباً از سال ۱۳۵۱ بحث نظام ملی اطلاع‌رسانی در ایران شروع شده است و کمیته‌ها و شوراهای مختلفی تشکیل و ادغام شده‌اند و در مواردی تغییر سیاست و مأموریت داده‌اند. شورای عالی اطلاع‌رسانی زاده تغییرات و تحولات سال‌های گذشته حوزه اطلاع‌رسانی کشور است و انتظار می‌رود بتواند به وضع کنونی سر و سامانی دهد و خط‌مشی‌ای برای حرکت‌های آتی نظام ملی اطلاع‌رسانی ارائه دهد. آقای دکتر شهریاری ضمن سپاس از حضور شما در این گفت‌وگو ابتدا تاریخچه شورای عالی اطلاع‌رسانی و ساختار و فعالیت‌های آن را برای خوانندگان تشریح کنید.

□ این شورا در سال ۱۳۷۷ از سوی شورای انقلاب فرهنگی تاسیس شد و سیاست‌گذاری و پیگیری فعالیت‌های اطلاع‌رسانی را عهده‌دار شد. در سال ۱۳۸۴ جلسه‌ای در شورای عالی انقلاب فرهنگی تشکیل شد که بر اساس آن فعالیت‌های این شورا به حوزه فرهنگ، اجتماع، دین و اخلاق

دکتر حمید شهریاری در سال ۱۳۶۰ دیپلم خود را به‌عنوان شاگرد اول از دبیرستان خوارزمی در رشته ریاضی فیزیک اخذ کرد. سپس در حوزه علمی مشغول به تحصیل شد و حدود ۱۰ سال سطوح عالی حوزه را گذراند. در سال ۱۳۷۰ به کشور نیوزیلند رفت و در سفارت به فعالیت پرداخت. پس از آن به ایران بازگشت و درس‌های دانشگاهی را در کنار حوزه آغاز کرد و در سال ۱۳۸۲ موفق به دریافت دانشنامه دکتری در رشته فلسفه تطبیقی شد. وی حدود ۱۱ سال است که مدیر مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی است. دکتر شهریاری همچنین دبیر شورای عالی اطلاع‌رسانی را به عهده دارد. علاوه بر آن وی عضو هیأت علمی سازمان سمت است و در رشته فلسفه اخلاق تخصص دارد. کتاب اخیر او با عنوان «فلسفه اخلاق در تفکر غرب از نگاه السدیر مک اینتایر»، کتاب سال فلسفه در سال جاری شناخته شده است.

■ طبق گزارشی که ای. آی. یو^۳ به‌تازگی منتشر کرده ایران از بین ۶۹ کشور در رتبه ۶۹ قرار گرفته است. این رتبه نشان می‌دهد در کشور ما

عبور از شکاف دیجیتالی نیازمند سرمایه‌گذاری جدی در حوزه تولید اطلاعات و ساماندهی اطلاعات است

اختصاص یافت. طبق ماده یک این اساسنامه به‌منظور سیاستگذاری در امور فرهنگی، اجتماعی، دینی و اخلاقی اطلاع‌رسانی و هدایت و هماهنگی مراکز اطلاعاتی و فعالیت آنها و تدوین برنامه‌های میان‌مدت و بلندمدت در زمینه تحقیقات بنیادی، توسعه‌ای، کاربردی و اطلاع‌رسانی، شورای اطلاع‌رسانی تشکیل شد. در این شورا رئیس جمهور به عنوان رئیس و معاون اول رئیس جمهور به عنوان دبیر شورا انتخاب شدند و وزیران علوم، تحقیقات و فناوری، فرهنگ و ارشاد اسلامی، ارتباطات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، آموزش و پرورش و اطلاعات و رؤسای سازمان صدا و سیما، کتابخانه ملی، سازمان تبلیغات اسلامی، نماینده حوزه علمیه قم و سه نفر از متخصصان اطلاع‌رسانی، دو نفر از نمایندگان مجلس و رئیس مرکز آمار ایران اعضای این مجموعه را تشکیل می‌دهند. وظایف این شورا سیاستگذاری، برنامه‌ریزی، هدایت و حمایت از تولید، پالایش و مبادله اطلاعات و نظارت بر امر اطلاع‌رسانی در سراسر کشور در چارچوب سیاست‌هایی است که در ماده یک بیان شده است. همین‌طور تدوین و تصویب اصول نظام جامع اطلاع‌رسانی و ایجاد شرایط لازم برای تسهیل دسترسی و تولید اطلاعات و هماهنگ‌کردن بخش‌های دولتی و غیردولتی بر اساس نظام جامع اطلاع‌رسانی و تدوین و تصویب مقررات و آیین‌نامه‌های لازم و ایجاد هماهنگی در تحقیقاتی که انجام می‌شود و به‌طور کلی ایجاد زمینه‌های لازم برای اعتلای دانش و فرهنگ عمومی جامعه در زمینه اطلاع‌رسانی از اهداف اصلی این شورا است. در حال حاضر دبیرخانه این شورا در محل دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی است؛ به‌عبارت دیگر این شورا یکی از شوراهای اقماری شورای عالی انقلاب فرهنگی محسوب می‌شود و تمام دستگاه‌ها موظف هستند فعالیتشان را، در زمینه‌های یادشده با هماهنگی این شورا انجام دهند.

■ در صورت امکان به فعالیت‌های شورا اشاره فرمائید.

□ فعالیت‌های شورا در دوره‌های قبل بر اساس طرح «تکفا» (توسعه کاربردی فناوری اطلاعات) بود. این طرح بیشتر درصدد بود که زمینه‌های زیرساختی سخت‌افزاری و نرم‌افزاری و کاربردی فناوری اطلاعات را در کشور توسعه دهد. در دولت جدید طرح «تسما» را مطرح کردیم که عمده فعالیتش تولید و ساماندهی محتوای الکترونیکی می‌باشد.

وظیفه اصلی طرح «تسما» تولید و ساماندهی محتوای الکترونیکی ایران است

■ یعنی شورای عالی اطلاع‌رسانی در قالب طرح «تکفا» فعالیت می‌کرد و الان طرح «تسما» پیشنهاد شده و در حال اجراست؟

□ همین‌طور است. البته طرح «تکفا» همچنان از سوی خود وزارتخانه‌ها ابلاغ و پی‌گیری می‌شود. یک طرح مطالعاتی هم درباره «تکفا» ی ۲ داریم. در این طرح بیشتر در صددیم که وضع ملی ایران را در زمینه فناوری اطلاعات مطالعه و پیشنهادهای لازم را در این زمینه ارائه کنیم.

■ پس طرح «تسما»، فعالیت محوری شورا است، در این زمینه بیشتر توضیح دهید.

□ وظیفه اصلی طرح «تسما» تولید و ساماندهی محتوای الکترونیکی ایران است. موفقیت طرح «تکفا» در توسعه کاربردی فناوری اطلاعات بوده و بیشتر درصدد توسعه حوزه‌های سخت‌افزاری، زیرساختی، ارتباطاتی و همین‌طور کاربردی، بوده است. اما ما در زمینه محتوای ملی خودمان عرضه و اینکه بتوانیم محتواهای ملی خودمان را در دسترس همگان قرار دهیم، نقص داشتیم. اگر بخواهیم در فضای اینترنت، حوزه وب و جامعه جهانی حضور فعال و جدی داشته باشیم، باید آثار بومی و ملی براساس فرهنگ خودمان تولید کنیم. در بدو امر این طرح به ۱۴ حوزه تقسیم شد، در سال جاری هم حوزه‌ای به آن اضافه خواهیم کرد که حداقل ۱۵ حوزه را شامل می‌شود. این فضا حوزه‌هایی چون خط و زبان فارسی، دین، معنویت، علوم، تحقیقات، آموزش، اخلاق، تربیت نظام حقوقی میراث فرهنگی و گردشگری، هنر دیجیتالی نظام اطلاعات مکان‌محور، خدمات عمومی و فرهنگی، امنیت فرهنگی محیط رایانه‌ها، بهداشت و سلامت بازی و سرگرمی و رسانه و خبررسانی و گروه‌های اجتماعی و بخصوص خانواده را تحت پوشش قرار می‌دهد.

■ «تکفا» سال‌ها طرح محوری شورای عالی اطلاع‌رسانی بود و فکر می‌کنم چون مهندس جهانگرد و همکارانشان تخصصی فنی داشتند، بیشتر به فعالیت‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری و توسعه زیرساخت‌ها مخابراتی گرایش داشتند. در دوره شما طرح «تکفا» از محوریت خارج و طرح «تسما» مطرح شد. آیا قبلاً تولید محتوای الکترونیکی و ساماندهی و عرضه آن روی اینترنت قبلاً کمتر مورد توجه بود و الان می‌خواهید بیشتر به آن بپردازید؟

□ تغییر وظایف به دلیل تغییر مدیریت نبود، بلکه علت آن تغییر اساسنامه بود که در مرداد ۱۳۸۴ در دوره مدیریت آقای جهانگرد تغییر کرد و به حوزه فرهنگ، اجتماع، دین و اخلاق محدود شد و این محدودیت باعث شد که شورای دیگری در کشور ایجاد شود. البته آیین‌نامه این شورا در سال ۱۳۸۰ تدوین شد. اما ضرورت تشکیلش در دولت سابق احساس نشده بود. در این دولت ضرورت تشکیل این شورا احساس شد تا امور زیرساختی و کاربردی را مخابرات و ارتباطات پی‌گیری کند. آنچه ما به لحاظ ملی به آن احتیاج داشتیم و وزارتخانه‌ای هم به آن متعهد نبود، محتوای الکترونیکی ایران بود. البته تمام وزارتخانه‌ها در این زمینه به‌نوعی مسئولیت دارند، به‌خصوص وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و نهادهایی که عضو شورای عالی اطلاع‌رسانی هستند.



ولی اگر اطلاعات کافی داشته باشید، فضایتان وسیع می‌شود. کاربرانی که گزینه‌های وسیعی دارند، دانش و قدرت بیشتری نیز دارند. بنابراین بدون شک ایجاد نظام ملی اطلاع‌رسانی برای کشور ضروری است.

■ شورای عالی اطلاع‌رسانی برای دسترسی به نظام ملی اطلاع‌رسانی چه اقداماتی می‌تواند انجام دهد؟

□ ما برای ۱۵ گروه که قبلاً اشاره شد زیرگروه‌هایی تعریف کردیم. این زیرگروه‌ها در حقیقت فعالیت‌هایی است که ما درصدد انجام آنها هستیم. در شش ماه اول فعالیت موفق شدیم مجموعه‌ای از نسخ خطی و چاپی را

موفقیت طرح «تکفا»

در توسعه کاربری فناوری اطلاعات
بوده و بیشتر درصدد توسعه
حوزه‌های سخت‌افزاری، زیرساختی،
ارتباطاتی و همین‌طور کاربردی،
بوده است

■ پس بعضی از برنامه‌ها و کارگروه‌های «تکفا» ممکن است به شورای فناوری اطلاعات محول شود که در کنار این شورا ایجاد شده است؟

□ امور سخت‌افزاری و زیرساخت‌های ارتباطاتی به شورای فناوری اطلاعات محول شده است و آنجا پی‌گیری می‌شود. مثل پست الکترونیک و اینترنت ملی که آنجا بیشتر دنبال می‌شود. ما بیشتر در صدد محتوای این خطوط را مورد توجه قرار دهیم.

■ ماهیت شور، اجرایی است یا سیاستگذاری؟

□ طبق اساسنامه ماهیت شور، سیاستگذاری کلان است. ما بنا نداریم در اجرا وارد شویم. فقط یک حوزه وجود دارد که ما به‌صورت اجرایی وارد آن شدیم و آن خط و زبان فارسی است. به همین دلیل ردیف بودجه ما خط و زبان فارسی است و اگر فعالیتی هم صورت می‌گیرد باید به خط و زبان فارسی مربوط باشد.

■ بنابراین شورا در زمینه تولید محتوا باید سیاستگذاری کند. ما الان در سطح کشور کتابخانه‌های مختلف دانشگاهی، عمومی، تخصصی و سازمانی داریم. از سوی دیگر سالانه تعداد بسیاری کتاب، مجله و روزنامه منتشر می‌شود. بنابراین در کشور از نظر محتوای مشکلی وجود ندارد، مشکل این است که این محتوا در دسترس کسی که نیازمند و کاربر آن می‌باشد، نیست.

□ هدف طرح «تسما» این است که به همین محتواها بپردازد. آنچه «تسما» مورد توجه قرار داده محتوای الکترونیک است نه محتوای صرف. ما در کتابخانه‌ها خیلی چیزها داریم. ما با کاربرگ کتابخانه‌ها هر کتابی را که بخواهیم، می‌توانیم پیدا کنیم. اما هنگامی که وارد اینترنت می‌شویم، نمی‌توانیم کاربرگ بسیاری از کتابخانه‌های کشور را ببینیم. نمی‌دانیم که این کاربرگ‌ها نیاز ما را بر طرف می‌کند یا نمی‌کند؟ نمی‌توانیم از طریق اینترنت کتاب‌ها را امانت بگیریم یا حداقل ثبت نام کنیم که در فلان تاریخ می‌خواهیم آن را امانت بگیریم. طرح «تسما» درصدد است که محتوای ملی را الکترونیکی کند. به این امر در اصطلاح مدیریت محتوا گفته می‌شود. در مدیریت محتوا باید این اطلاعات را تگ‌گذاری و نشانه‌گذاری کنیم. از حالت منفرد باید به مجموعه‌هایی تبدیل کنیم که این مجموعه‌ها با هم ارتباطات یکپارچه داشته باشد. به‌گونه‌ای که کاربر با یک جست‌وجو بتواند به تمام کتابخانه‌ها دسترسی داشته باشد و نیاز خود را برطرف کند.

■ با توجه به اینکه یکی از وظایف اصلی شورای عالی، سیاستگذاری و نظارت بر نظام ملی اطلاع‌رسانی است، وجود نظام ملی اطلاع‌رسانی تا چه اندازه برای کشور ضرورت دارد؟

□ اگر بخواهیم اطلاع‌رسانی در کشور کارآمد شود باید به‌صورت یک سازواره و نظام درآید. این نظام اجزایی دارد که هریک در مقطع خاص خود، فعالیت خاص خود را انجام می‌دهد و بعد به‌صورت یک سرویس در اختیار اعضای دیگر قرار می‌گیرد. این ارتباط باعث ایجاد فضا و جامعه اطلاعاتی می‌شود. در این جامعه افراد بر اساس اطلاعات تصمیم‌گیری می‌کنند، نه بر اساس گزینه‌هایی که پیش رویشان است. اگر اطلاعات شما کافی نباشد، ممکن است گزینه‌های خودتان را اندک فرض کنید.



انجام دهد بمانیم؟ البته یک اقدام مبارکی شده و دولت تصمیم گرفته شوراهای ذیل خودش را یا ادغام کند یا حذف کند. اگر این اتفاق بیفتد اتفاق مبارکی خواهد بود. چون الآن یکی از مشکلات این است که وزارت علوم و وزارت آموزش و پرورش هر کدام شورایی برای خودشان دارند که کارهایشان را از طریق آن بی‌گیری می‌کنند. مثلاً اگر شورای عالی اقتصاد وجود داشته باشد کارهای تجارت الکترونیک را بی‌گیری می‌کند.

سه حوزه امنیت، اقتصاد و فرهنگ که محور اصلی توسعه هستند، در نظام دیجیتالی ارتباط تنگاتنگی با هم دارند و حداقل در سطح سیاستگذاری از همدیگر قابل تفکیک نیستند. در نظام سیاستگذاری این اطلاعات باید با هم منطبق شود؛ مثلاً شما در کارت ملی، کارت ماشین، شناسنامه و غیره اطلاعاتی دارید که باید با هم تبادل شوند تا ما بتوانیم به آورده‌ای به نام کارت هوشمند سوخت دسترسی پیدا کنیم. بسیاری از نظام‌های دیگر نیز همین‌طورند. اگر بخواهیم اینها را نظام‌مند کنیم، باید دستگاه بلندپایه‌ای سیاستگذاری کلان را با حضور نمایندگان دستگاه‌ها شکل بدهد. پیشنهاد ما این است که این کار تسریع شود و شوراهای موازی در داخل دولت حذف و تمرکزی ایجاد شود و دولت هم یک توجه ملی به این حوزه بکند. تا قبل از کارت سوخت و زیرساخت‌های مخابراتی و ارتباطاتی توسعه تلفن ثابت و همراه و فیبر نوری ما حرکت ملی ندیدیم. یعنی به‌عنوان یک استراتژی مطرح نمی‌شود.

■ از سال ۱۳۵۰ که زمینه‌های ایجاد شورای عالی در بخش‌های مختلف شکل گرفت، حدود ۳۶ سال می‌گذرد. آیا شورا نمی‌خواهد از تجربه این سال‌ها و تجربه کشورهای هم‌تراز و پیشرفته استفاده کند؟

□ ببینید من که گفتم شورای شش ماهه، بیشتر اشاره به زمان مدیریت خودم داشت. این به معنای این است که ما شش‌ماه است کار را شروع کرده‌ایم و نه اینکه هیچ توجهی به تجارب گذشته نداریم. خود این طرح مطالعاتی از روی تعاریفی صورت گرفته که اسناد خارجی و بین‌المللی درباره فرهنگ داشتند. یعنی مبدأ و خاستگاه این طرح در حقیقت در تجارب سایر کشورها بوده است. ضمن اینکه خود شورای عالی تجارب هشت، نه ساله دارد که همه اسناد ملی‌اش موجود است. برخی از مطالعاتی که صورت

دیجیتالی کنیم. همچنین سمینارها و کارگاه‌هایی در این زمینه برگزار و پژوهشنامه‌ها و کتاب‌هایی در این زمینه منتشر شد. علاوه بر آن اقداماتی در زمینه‌های مطالعات و پژوهش خط و زبان فارسی و جامعه اطلاعاتی صورت گرفت. اگر این کارگروه‌ها چهار سال به فعالیتشان ادامه دهند، ما در هریک از آن حوزه‌ها می‌توانیم پژوهشنامه‌هایی را منتشر کنیم. پژوهشنامه، پروژه‌هایی را تعریف می‌کند که باید در داخل نظام ملی اطلاع‌رسانی اجرا شود تا ما بتوانیم به آن نظام ملی دسترسی پیدا کنیم.

■ به نظر می‌رسد ما هرچه قدر هم محتوا داشته باشیم، ولی نتوانیم آن را در یک بستر منسجم و یکپارچه عرضه کنیم و تبادل اطلاعات بین مراکز مختلف وجود نداشته باشد یا به‌نوعی سازگاری زبانی و استاندارد بین آنها وجود نداشته باشد، همان حالتی را خواهد داشت که شما فرمودید؛ صرفاً کتابخانه‌ای خواهد بود که اطلاعاتی دارد که کاربر فقط می‌تواند وصل شود و اطلاعاتی را آنجا ببیند. ولی تبادل اطلاعات صورت نمی‌گیرد. در زمینه اطلاع‌رسانی طرح‌های ملی متعددی از سوی سازمان‌ها و وزارتخانه‌ها برنامه‌ریزی و اجرا شده است، به عنوان مثال وزارت جهاد کشاورزی، کتابخانه ملی و وزارت علوم برای خودشان نظام ملی اطلاع‌رسانی جداگانه‌ای برنامه‌ریزی کرده‌اند؛ که اگر اینها به‌صورت یکپارچه عمل نکنند، در بلندمدت به نتیجه‌ای نمی‌رسیم، به نظر می‌رسد شورا شاید بهترین مکان برای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری جهت حمایت از اجرا باشد. آیا در بلندمدت شورای عالی اطلاع‌رسانی برنامه‌ای برای یکپارچه‌گی نظام‌های اطلاع‌رسانی ملی موجود در دست دارد؟

□ ما پیشنهاد اکید داریم که سیاست‌گذاری در این حوزه متمرکز شود و با توجه به اینکه حوزه فرهنگ در حوزه‌های دیگر یک نوع تفوق ملی دارد، پیشنهاد می‌کنیم این تمرکز مدیریتی در شورای عالی اطلاع‌رسانی شکل بگیرد. البته طبیعتاً باید منتظر اقداماتی که دولت می‌خواهد در این زمینه

ما اینجا بنا نیست که کاری انجام

دهیم یا مدیریت کنیم که نظام

کتابخانه‌های ما سامان‌مند شود.

ما اینجا سیاستگذاریم. ما زمانی

می‌توانیم درباره کتابخانه‌های کشور

سیاستگذاری کنیم که منابع کافی در

اختیار شورا قرار بگیرد



تاریخ‌نگارانه و تحلیل محتوایی و مدیریت دانشی را برای استفاده از دانش گذشتگان و بهینه‌کردن کارها به کار بگیرد؟

□ چرا قاطعانه ما درصد هستیم که اگر امکانات کافی در اختیار ما قرار بگیرد، مطالعات و طرح‌ها را پی‌گیری کنیم؛ اما شرطش این است که این اجزایی که قرار است تحت یک نظام طراحی شوند، کارشان را درست انجام دهند. ۶۰ درصد کتابخانه‌های ما هنوز فهرست برگه‌کاملی ندارند یا هنوز فهرستگان بسیاری از کتاب‌های خطی ما به چاپ نرسیده است. ما در اینجا دچار ضعف هستیم و هنوز اجزای ما کارهای خودشان را درست انجام نداده‌اند که شورا تحت نظامی اینها را به هم گره بزند. ما به یک نهاد فرا سازمانی احتیاج داریم که این نهاد هم مقبولیت سازمانی داشته باشد و هم اقتدار داشته باشد تا این تصمیمات را اجرا کند. از نظر ساختار و شاکله فراسازمانی هستیم، اما دولت یا حداقل بخش‌هایی از دولت توجه جدی به این شورا نداشته است.

■ وظیفه شورا هماهنگ‌کردن نظام‌های ملی اطلاع‌رسانی است که در نهادهای مختلف همانند وزارت کشاورزی، آموزش و پرورش، کتابخانه ملی یا سازمان‌های دیگر وجود دارند، آیا چنین سازوکارهایی یا اختیاراتی دارد که بتواند آنها را هماهنگ و منسجم کند؟

□ نه، اختیارات سازمانی است و اساسنامه‌ای هم هست؛ اما توجه ملی به آن نیست. این به‌تنهایی کافی نیست که قانونی تصویب شود یا اساسنامه خوبی داشته باشید. باید مجریان خوبی هم برای این اساسنامه داشته باشند، جلسات شورا تشکیل شود، مقامات بلندپایه وقت بگذارند. الآن حدود دو

گرفته چاپ هم شده است. شورا نزدیک به ۳۰ عنوان کتاب از تجارب بین‌المللی منتشر کرده است که نشان‌دهنده این است که ما با اسناد ملی مرادواتی هم داریم. البته نمی‌خواهم بگویم تجربه ۳۰ ساله همه مدون و منظم شده است.

■ آیا شورا نمی‌تواند درباره اقدامات گذشته مطالعه و پژوهشی صورت دهد تا مشخص شود که در ۳۶ سال گذشته چه دستاوردهایی داشته است؟

□ ممکن است عمر شورا ۳۶ سال باشد، اما از عمر حوزه فناوری اطلاعات، ۱۶ سال بیشتر نمی‌گذرد. بنابراین حوزه جدیدی است و نمی‌شود از مطالعات خیلی دور در این زمینه استفاده کرد. خود دنیای غرب هم در این زمینه جوان است. فعالیت در این زمینه ویژگی‌های خاص خودش را دارد. مثلاً مؤسسه‌ای نسخ خطی‌اش را استاندارد می‌کند، ولی سال بعد فرمتی می‌آید که حجم اطلاعات را در آن تا ۴۰ درصد کاهش می‌دهد. برای نمونه میکروسافت فرمتی با پسوند ام. دی. آی^۴ داده که فایل ۱۰۰ کیلو را به ۱۰ کیلو تبدیل می‌کند. این مسئله نظام استاندارد را به هم می‌ریزد. سرعت تحولات در فناوری اطلاعات به حدی است که نمی‌شود از مطالعات ۳۰ سال پیش استفاده کرد.

■ در استفاده از تجربه منظور من این نیست که برای کامپیوترهای مین فریم^۵ برنامه‌ریزی کنیم و همان را به کار ببریم. منظورم برای مثال این است که ۳۶ سال پیش کتابخانه داشتیم و این کتابخانه‌ها فهرست برگه‌نداشتند و مرکز خدمات کتابداری فهرست‌نویسی را آغاز کرد و کتابخانه ملی یکی از وظایفش این شد که فهرست‌نویسی را دنبال کند و به همه کتابخانه‌ها بفرستد، تا آنها منابع خودشان را سازماندهی کنند. بعد از سازماندهی، مثلاً یکی از سیاست‌ها این بود که سالیانه یک کتاب‌شناسی منتشر شود که شامل این فهرست برگه‌ها باشد؛ و کاربر برای دسترسی به اطلاعات خود به این کتاب‌شناسی مراجعه کند. این یک ابزار اطلاع‌رسانی بود. بعد رفته‌رفته شبکه‌ها به وجود آمدند. در این شبکه‌ها اگر بخواهیم کتاب‌شناسی چاپی را ادامه دهیم، این فهرست‌ها به فهرست‌های ماشین‌خوان در قالب مارک تبدیل می‌شوند و کاربر به جای آنکه در آن کتاب‌شناسی جست‌وجو کند، در رایانه جست‌وجو می‌کند. بعد از ۱۹۹۰ اینترنت ظهور می‌کند که دارای امکانات بسیاری است. به‌گونه‌ای که کاربر می‌تواند متن کتاب را ببیند، کتاب‌های منتشرشده خود را دیجیتالی کند، متن کامل کتاب را هم در اینترنت بگذارد و قابل جست‌وجو باشد و اگر در دسترس نبود همانجا از طریق پست الکترونیکی به کتابخانه دانشگاه بگوید، من عضو شبکه هستم و این کتاب را می‌خواهم با پست برای من بفرستید. شورای عالی اطلاع‌رسانی آیین‌نامه‌ای را تصویب کرد و به کتابخانه‌ها بفرستد و اعلام کند که کتابخانه‌ها موظفند که چنین روشی پی بگیرند. در سال ۱۳۷۶ طی طرحی در شورای عالی اطلاع‌رسانی ۹۵۰ سیستم در ۵ حوزه حکومتی طراحی شد. آیا شورای عالی اطلاع‌رسانی به دنبال آن نیست که آن سیستم‌هایی را که دیگر کارایی ندارند، کنار بگذارد و بقیه را در سیاست‌های خود اجرا کند یا برون سپاری کند تا دیگران اجرا کنند. آیا شورا نمی‌تواند چنین مطالعات

سه حوزه امنیت، اقتصاد و فرهنگ
که محور اصلی توسعه هستند،
در نظام دیجیتالی ارتباط تنگاتنگی
با هم دارند و حداقل در سطح
سیاست‌گذاری از همدیگر
قابل تفکیک نیستند



سال است که فقط یک جلسه تشکیل شده است. این نشان می‌دهد که توجه ملی به این حوزه وجود ندارد.

■ شورا تا چه اندازه از متخصصان استقبال و از تجربه و دانش آنها استفاده می‌کند؟

□ افرادی که با ما همکاری می‌کنند، تخصص مورد نظر در حوزه مربوطه را دارند. دوستانی که در حوزه قضایی که یکی از زیرساخت‌هاست، کار می‌کنند، دارای تخصص هستند یا در حوزه‌های دیگر نیز افرادی داریم که متخصص هستند.

■ این را به این دلیل گفتم که از متخصصان حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی استفاده نمی‌شود. البته بخشی از این برمی‌گردد به اینکه متأسفانه در کشور ما وقتی که از علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی صحبت می‌کنیم، تصور می‌شود که متخصص کتابداری و اطلاع‌رسانی یعنی کسی که در گوشه‌های فهرست‌نویسی می‌کند. ولی واقعیت نیست مثلاً در درس مقطع کارشناسی ارشد و دکتری دانشجویان ما درس‌هایی می‌گذرانند و پایان‌نامه‌هایی کار می‌کنند که به معنای کامل در حوزه اطلاع‌رسانی است. از نظام‌های ذخیره و بازیابی اطلاعات که بحث فنی است تا اقتصاد اطلاعات و حوزه‌های مربوط به سیاست‌گذاری و استفاده و کاربری اطلاعات و حتی علم‌سنجی و نظایر آن به صورت تخصصی کار می‌کنند، ولی نه در شوراهای قبلی و نه در شورای فعلی حضور پررنگی از این متخصصان نمی‌بینیم. اگر حساب کنید تعداد بسیاری کتابخانه زیر نظر این متخصصان فعالیت می‌کنند که بخش مهمی از نظام ملی اطلاع‌رسانی تلقی می‌شود. شورا می‌تواند مطالعه‌ای را انجام دهد تا ببیند که در کشور برای تحقق اهداف شورای عالی اطلاع‌رسانی چه تخصص‌هایی می‌تواند، مؤثر باشد.

□ ما اینجا بنا نیست که کاری انجام دهیم یا مدیریت کنیم که نظام کتابخانه‌های ما سامان‌مند شود. ما اینجا سیاست‌گذاریم. ما زمانی می‌توانیم درباره کتابخانه‌های کشور سیاست‌گذاری کنیم که منابع کافی در اختیار شورا قرار بگیرد. بعد بنا بر آن سیاست‌گذاری‌ها این منابع را تسهیم کنیم تا فعالیت منسجمی در درون کتابخانه‌ها شکل بگیرد. فکر می‌کنم برای اینکه آن نظام شکل بگیرد، احتیاج داریم که کتابخانه ملی را به شکل جدی به عنوان یک الگو و نمونه برای کتابخانه‌های سراسر کشور اعلام کنیم. ما هنوز نتوانستیم اعتبارات مورد نیاز کتابخانه ملی را برای راه‌اندازی کتابخانه دیجیتال در اختیار دست‌اندرکاران قرار دهیم. از همه این متخصصان که شما گفتید آنجا استفاده می‌شود. اما سرمایه‌گذاری لازم در این زمینه نمی‌شود. سرمایه‌گذاری که باید در خود کتابخانه ملی بشود تا در سطح کلان ما بتوانیم روی آن سرمایه، سیاست‌گذاری کنیم. این توجه ملی باید وجود داشته باشد. اگر ما می‌خواهیم به سطح اول تولید علم و فناوری در منطقه برسیم، باید ابتدا مدارک علمی خودمان را ساماندهی کنیم. تا این کار نشود، نمی‌توانیم به آنجا برسیم. توجه به کتابخانه ملی به عنوان یک شاخص دانش یک امر اساسی است، اما امسال بودجه آن کاهش پیدا کرده که این برای ما پرسش برانگیز است. چرا بودجه کتابخانه ملی باید

کاهش پیدا کند.

■ به نظر شما چه مشکلاتی برای دستیابی به نظام ملی اطلاع‌رسانی در کشور وجود دارد و گره کور کار کجاست؟

□ البته این به یک مطالعه جدی احتیاج دارد و نمی‌توان به‌اختصار به آن پاسخ داد. ما اولاً نیاز داریم مدیران ارشدی که متولی سازمان‌های اطلاعاتی هستند، توجیه شده و شرایط را درک کنند. اگر مدیر توجیه نباشد، نمی‌توان کاری کرد. مدیر اولویت‌های دیگری در سازمانش دارد و با اینکه می‌تواند پنج درصد از بودجه‌اش را در «تکفا» هزینه کند، اما این کار را نمی‌کند. چون جزو اولیتش نیست. نکته دوم اینکه گاهی اوقات مدیران می‌خواهند، اما بدنه آن سازمان توان علمی و فنی ندارد که همراه آن مدیر حرکت کند. بنابراین مسئله آموزش بدنه امر بسیار مهمی است. اگر کارشناسان، کارشناس نباشند، نمی‌توان امیدوار بود که کار به سرانجامی برسد. عبور از شکاف دیجیتالی نیازمند سرمایه‌گذاری جدی در حوزه تولید اطلاعات و ساماندهی اطلاعات است. کار دیگری که باید بکنیم اینکه سطوح امنیت اطلاعات تعریف شود. از بسیاری از مدیران وقتی درخواست می‌شود که اطلاعاتشان را در اینترنت بگذارند، می‌گویند اینها محرمانه است. حتی در سطح اطلاعات کتاب‌شناختی هم می‌گویند که این اطلاعات مال ماست.

ما قراردادی به نام «تکفا»ی ۲ داریم که در صدد است آن نظام ملی‌ای که برای فناوری اطلاعات در صنعت، معدن، خودروسازی، نفت و حوزه‌های دیگری نیاز داریم، شکل دهد. در طرح «تکفا»ی ۲ که با مبلغی معادل ۹۵۰ میلیون تومان هم در سال ۱۳۸۲ یا ۱۳۸۳ قراردادش بسته شده است. اما به حمایت جدی دولت نیاز دارد که بتوانیم هزینه‌هایش را تامین کنیم و مطالعات را با طرف خارجی سامان دهیم. آنها قرار بوده که مطالعاتی انجام بدهند و بررسی کنند و ما هم مسائل بومی را بررسی کنیم. بعد این اطلاعات یا همدیگر رد و بدل شود و در نهایت برای توسعه فناوری اطلاعات کشور به مدل جدیدی برسیم.

من یک توصیه‌ای به دولت‌مردان ارشد نظام دارم که به این حوزه توجه جدی داشته باشند. باید به حوزه نظام ملی اطلاع‌رسانی و جامعه اطلاعاتی توجه بیشتری شود. اگر این کار را نکنیم، تلاش‌هایمان هرچقدر گسترده باشد، دارای بازده کافی نخواهد بود. ما دیگر فرصت تجربه به خطا رفتن و روش آزمون و خطا را نداریم. باید با انباشتگی اطلاعات عقب افتادگی خود را جبران کنیم. اگر بخواهیم به جامعه دانایی‌محور دست پیدا کنیم، باید جامعه اطلاعاتی و نظام ملی اطلاع‌رسانی ما شکل بگیرد.

■ از وقتی که در اختیار نشریه قرار دادید، سپاسگزاریم.

پی‌نوشت‌ها:

1. hasanzadeh@modares.ac.ir
2. dariushmatlabi@yahoo.com
3. EIU
4. MDI
5. main frame